

УДК 378.016:7](09) (045)

ТАТАРАК Наталія Григорівна,
доктор педагогічних наук, доцент, завідувач
кафедри естетичного виховання і технологій
дошкільної освіти, Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Україна
e-mail: peduniversity@ukr.net

ЦІННІСНА ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Розглянуто студентський вік, що є кінцевим періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій і впливає на становлення характеру майбутнього фахівця й особи в цілому. Доведено, що молодій людині для свідомої й вільної активної діяльності потрібні не тільки уявлення про цінності, що впливають на її поведінку, але й створення умов для забезпечення формування ціннісних орієнтацій. Це пов'язано зі зміцненням на цьому етапі життя необхідних для повного формування ціннісних орієнтацій особистості передумов, а саме: накопиченням достатнього морального і первинного професійного досвіду, оволодінням самостійним творчим мисленням, заняттям певного соціального статусу.*

Показано, що в межах дослідження особливий інтерес становить механізм формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців творчих спеціальностей, а саме: дизайнерів, скульпторів, живописців, музикантів. Акцентовано, що важливою ланкою у формуванні майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтва є формування його ціннісних орієнтацій, важливого компонента у структурі особистості, оскільки сутність їхньої професії безпосередньо пов'язана з діяльністю, результати якої несуть певні зміни у предметному середовищі людини, та, загалом, у середовищі її проживання.

***Ключові слова:** цінність; ієрархія цінностей; ціннісні орієнтації; педагогічна взаємодія; викладач; студент; педагогічний процес; мистецтво.*

Постановка проблеми. Студентство – це, як правило, молоді люди, представники специфічної соціальної категорії, які організаційно об'єднані інститутами вищої професійної школи, мають на меті розвивати свій інтелект, зростати морально, естетично, оволодівати знаннями, уміннями й навичками з обраної професії. Характерною рисою для цього етапу життя молоді людини є процес формування системи її ціннісних орієнтацій, що стимулюється її бажанням швидко споживати все нове, прагненням спілкуватися й отримувати велику кількість інформації, стремлінням до самореалізації й самопізнання. Так, активне життєве, духовне і моральне становлення студента, з однієї сторони, та відсутність стійкої, вивіреної системи особистісно-ціннісної орієнтації, досвіду та самостійності, – з другої, становлять головне протиріччя студентського віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що цінності становлять фундамент культури, що є стрижнем суспільного життя. Як справедливо зазначає Т. Пойдіна, «нині людина вже не може розглядатися поза триадою «особистість – середовище – культура» [5]. Цінності формуються в результаті усвідомлення особистістю своїх інтересів і потреб у їх співвідношенні з предметами навколишнього світу або в результаті відношення, що реалізується в акті оцінювання.

Згідно з теорією А. Кир'якової, протягом курсу професійного навчання у вищій школі на першій стадії процесу формування ціннісних орієнтацій студент засвоює світ цінностей творчої професії, створює ніби його суб'єктивований образ. Також важливою є думка Г. Чаплицької [15], яка вважає, що формування пізнавальних цінностей залежить, насамперед, від рівня розвитку професійно-пізнавальних потреб, інтересу і прийняття студентами цілей професійної підготовки.

Дослідниця Є. Сулова, розглядаючи поняття «ціннісні орієнтації», визначає змістовий і динамічний аспекти цього поняття. Так, на її думку, «змістовий аспект ціннісних орієнтацій – бажані стани дійсності, ієрархія особистісних цінностей за суб'єктною значущістю, що відображує об'єктивно важливе, цілі, ідеали. Динамічний аспект ціннісних орієнтацій уявляється у вигляді суб'єктивного переживання можливості й неможливості, легкості або труднощів у реалізації бажаних цілей» [2, с. 395].

Метою статті є досконале вивчення ціннісної взаємодії викладачів і студентів вищих закладів освіти в мистецько-педагогічному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Студентство – це певний етап у професійному становленні молоді. Виходячи з існуючої системи ціннісних орієнтацій, молода людина обирає вищий заклад освіти, факультет, майбутню спеціальність. Однак, вступ до вищого закладу освіти не знімає зі студента питання професійного вибору, пошуку свого професійного шляху і кар'єри вже після закінчення вищої школи. Між тим, як членів соціальної групи, студентів об'єднує професійна спрямованість їхньої діяльності, формування знань про майбутню професію, а також уявлення про умови роботи. Так розпочинається процес переосмислення кожним свого зробленого вибору, його оцінювання відповідно до знань і надбаного у вищій школі досвіду, взаємодії з викладачами, іншими студентами. Як наслідок, студент потрапляє до критичної ситуації зміни життєвих орієнтирів на тлі «складного структурування інтелекту, що є дуже варіативним та індивідуальним» [4, с. 184]. Ціннісне самовизначення студента як результат орієнтації «забезпечує орієнтацію студента у світі цінностей професії, у минулому, теперішньому, майбутньому» [8, с. 94]. У цьому контексті привабливою є концепція орієнтації особистості у світі цінностей, що запропонована А. Кир'яковою, яка вважає, що це процес має три фази, що проникають одна в одну, а саме: 1) пізнання світу цінностей суспільства; 2) усвідомлення себе в цьому світі на основі засвоєння особистістю цінностей (самоусвідомлення); 3) побудова життєвої перспективи в засвоєній системі.

На тлі вже створеного образу професії відбувається перетворення особистості на основі прийняття цінностей професії, становлення й розвиток особистісного «Я», тобто ідентифікація й самоідентифікація особистості як суб'єкта творчої діяльності. Протягом третьої стадії формуються цінності, норми, перспективи подальшої професійної діяльності, досягнення «життєвого успіху». Підкреслимо, що чітко з'ясована перспектива і мета уявляється найважливішим критерієм ефективності процесу орієнтації майбутнього професіонала. Так, особливу небезпечність для фахівців творчих спеціальностей складає існуюча в теперішній молоді тенденція ставити за мету суцільно прагматичні, матеріальні цілі, що відзначається на зниженні соціальної активності студентства і рівня їхніх культурних запитів, втрати духовних цінностей. Така ситуація може обернутися падінням якості творчого продукту на користь здобуття творцем матеріальних благ.

Привабливою, на наш погляд, є також модель формування ціннісних орієнтацій у студентів, що розроблена кафедрою управління освітою Якутського державного університету імені М. Амосова. Ця модель передбачає три рівні, а саме: 1) ціннісно-орієнтаційний (початковий – формування готовності до сприйняття нових цінностей); 2) когнітивно-інтелектуальний (аксіологічна інформативність, засвоєння цінностей); 3) герменевтико-аксіологічний (суб'єктна інтерпретація, рефлексія, корекція, суб'єктивне оцінювання). Така модель формування ціннісних орієнтацій у студента виконує, на думку дослідників, низку важливих функцій: 1) «орієнтовну, яка дозволяє сформулювати орієнтовну основу діяльності, цільові установки; 2) змістоутворювальну, яка допомагає виділити зміст, що пов'язаний із ідеалом, конкретизувати його, сформулювати ціль і усвідомити ціннісні орієнтації; 3) гуманістичну, що сприяє культивуванню ціннісних орієнтацій із моральністю» [13, с. 390]. Так, учені зазначають важливість урахування специфіки закладу освіти.

Проблема формування духовності студентів також обумовлена ситуацією у вищій школі, яка на тлі гуманістичної концепції, що вже склалася, не може позбавитися педагогічних стереотипів авторитарності, що існували при соціалістичному режимі функціонування вищих закладів освіти. Результатом роботи такої системи і став високий рівень базових знань випускників вищої школи на тлі з утрудненням їх застосування на практиці, у реальних професійних ситуаціях. Між тим, наявність знань у студентів як певної систематизованої інформації уявляється лише першою фазою в їхньому професійному становленні, яка в подальшому надасть можливість спроектувати їх на майбутню професійну діяльність, тобто сформувати потенційну готовність до застосування отриманих знань у практичній професійній діяльності. Через це очевидно, що оскільки знання виступають результатом пізнання, відтак, сам процес пізнавальної діяльності, яка забезпечує формування різних видів знань (понять, ідей, теорій, концепцій) набуває цінності.

Успіх у професійній підготовці студентів полягає в перетворенні освітнього процесу і самоосвіти в цінність особистості. Пізнавальні інтереси формуються на основі професійно-пізнавальних потреб, що виступають як якісне особистісне утворення, яке відрізняється своєю цілеспрямованою інтеграцією думок і почуттів на задоволення пізнавальних потреб. При цьому інтерес виконує оцінні й орієнтовні функції при виборі засобів із задоволення пізнавальних потреб, оцінювання значущості їх для досягнення поставленої мети.

Оскільки пізнавальна діяльність виступає як така, що передбачає наявність активності суб'єкта діяльності, доречно звернутися до такого постулату й аксіологічного знання, як суб'єкт-суб'єктного ставлення учасників освітнього процесу. За критерієм особистісних ціннісних орієнтацій К. Абульханова-Славська розрізняє два типи стосунків: з однієї сторони, стосунки засновані на затвердженні цінності іншої людини, а з другої – функціональні стосунки, де інша людина виступає як засіб для досягнення власних цілей [1]. Іншими словами, суб'єкт ставиться до об'єкта пізнавальної діяльності й до іншого суб'єкта (учасника навчально-пізнавальної діяльності) як до цінності: реальної чи потенційної, позитивної чи негативної. Завдяки гуманістичній освітній парадигмі педагогічна система сприяє здійсненню принципу М. Пирогова – «виховати Людину», К. Ушинського – «виховати людину в усіх відносинах», Я. Корчака – «любити дитину».

Наприклад, Є. Доценко розташовує ціннісні орієнтації партнерів у різних формах взаємодії в континуумі «ставлення до іншого як цінності – ставлення до іншого як засобу». Позначені полюси саме і створюють «силове поле» протилежно спрямованих ціннісних орієнтацій при взаємодії суб'єктів. Перший (суб'єктний) полюс даного континуума пов'язаний із ціннісним ставленням до партнера з взаємодії як до самоцінності. Сутність цього ставлення складається у визнанні іншої людини як вільної особистості, «яка має право бути такою, якою вона є, й бажати того, чого вона бажає». Другий (об'єктний) полюс зазначеного континуума пов'язаний із ціннісним ставленням до партнера з взаємодії як засобу, об'єкта. Сутність цього ставлення «втілюється у ставленні до іншого як до знаряддя досягнення своїх цілей: потрібний – залучити, не потрібний – відсунути, заважає – усунути...» [7, с. 100]. При цьому моральне виправдання такого ціннісного ставлення, на думку автора, базується на таких переконаннях суб'єкта: 1) відмові іншій людині в самоцінності; 2) вірі у принципову нерівність між людьми; 3) відчутті власної переваги над іншими в будь-чому, що доходить до почуття власної винятковості.

Дійсно, цінності відрізняються своїм динамічним характером. Вони змінюються як за віковими особливостями, так і залежать від індивідуально-психологічних параметрів, соціальних умов, конкретно-історичних особливостей, а також від змісту освіти, характеру навчальної діяльності. Справді, «зміст освіти має історичний характер, оскільки він визначається цілями і завданнями освіти на тому чи тому етапі розвитку суспільства. Це означає, що він змінюється під впливом вимог життя, виробництва і рівня розвитку наукового знання» [11, с. 140].

Зазначимо, що освіта може одночасно виступати як життєво визначальна (термінальна) й інструментальна цінність. Дослідженню освіти як термінальної цінності присвячена низка наукових праць (Б. Гершунського, А. Джуринського, М. Кларіна, Н. Смелзер та інші [3; 6; 12; 14], де освіта визначається як «опора духовності й вогнище надбання національних культурних цінностей» [6, с. 188], як системоутворювальний чинник «духовної інтеграції соціумів» [3, с. 185].

Освіта може розглядатися як цінність державна та як цінність особистісна. Однак цінності освіти можуть не співпадати з орієнтаціями суспільства. Так, освітні цінності, будучи не репродуктивними, а продуктивними, впливають на стратегію подальшого розвитку освіти і на базові процеси, що відбуваються в культурі й суспільстві. Між тим, освіта є також інструментальною цінністю, тобто таким «процесом, на основі якого суспільство передає цінності, навички, знання від однієї людини іншій» [14, с. 427].

Порушення процесу передачі ціннісних орієнтацій культури, відсутність наступності в суспільстві приводить до системної кризи. Специфіка позиції студентської молоді в суспільстві, відповідно, зумовлює особливості динаміки її ціннісних орієнтацій. Вищій професійній освіті нині, як і раніше, властивий певний консерватизм змісту, форм, методів навчання й виховання, переважно інформаційний характер навчання на шкоду підготовці до практичної діяльності, розвитку особистості і залученню до широкої світової культури, що відбивається на невисокому рівні саморегуляції діяльності студентів і мотивації до оволодіння основами майбутньої професійної діяльності, слабкому розвитку їхніх пізнавальних потреб, індивідуального творчого потенціалу. Усе це вказує на формування ціннісних орієнтацій як стратегічне завдання сучасної національної освіти, де людина та її особистість мають бути поставлені в центр системи вищої освіти як найвища цінність суспільства. Гуманістична ціннісна орієнтація, за словами В. Сластьоніна, є «аксіологічною пружиною», що активізує всю решту ланок системи цінностей» [10].

Формування гармонійно розвинутого фахівця майбутнього неможливе без апелювання до системи його ціннісних орієнтирів, і, водночас, без розроблення засобів для забезпечення трансформації суспільних цінностей в особистісні. Проте дослідження формування ціннісних орієнтацій студентів вищих закладів освіти мистецького профілю неможливе без звернення до культурно-мистецької спадщини аналізованого періоду, а саме: вивчення умов функціонування творчих особистостей у радянському культурному просторі. У цьому аспекті привабливою є періодизація розвитку українського мистецтвознавства, що надана О. Новицькою, а саме: 1927–1928 рр., 1929–1956 рр., 1968–1984 рр., епоха перебудови 1985–1991 рр. і пострадянський період від 1991 року. Так, дослідниця зауважує, що запропонована періодизація є лише «умовним поділом, що відповідає змінам естетичних та ідеологічних установок держави» того часу, оскільки «критика в різні періоди щодо тих самих мистецьких явищ набувала різного, іноді протилежного значення» [9, с. 184–185].

Зміст вищої мистецько-педагогічної освіти, як і всієї системи освіти в цілому як завжди, так і нині багато в чому залежить від директив і законодавчих засад, що викладені в нормативних документах, постановах Ради Міністрів, нормативно-правових актах і в інших урядових документах, у яких визначено напрями розвитку вищої освіти, що, як свідчать результати проведеного історико-педагогічного аналізу, задає загальний напрям розвитку вищої освіти в межах пануючої освітньої парадигми й освітніх процесів.

Усвідомлення в ході історії освіти важливості розвитку людини як особистості, гуманістичного складника і проблеми суб'єктивного чинника в цілому викликало інтерес науковців до особливостей розвитку теорії формування ціннісних орієнтацій учасників освітнього процесу. Історико-педагогічні праці, що розкривають ціннісний (аксіологічний) підхід, умовно, можна поділити на три групи, а саме: 1) праці до революції 1917 року; 2) праці радянського періоду; 3) сучасні дослідження (з кінця 80-х рр.).

Як свідчить аналіз генезису ціннісних орієнтацій, дослідники зверталися до різних аспектів цієї проблеми, у тому числі й педагогічного. На наш погляд, загальна стратегія формування професійно-ціннісних орієнтацій студентства полягає у створенні умов, за яких буде відбуватися не передача готових мотивів і цілей у свідомість кожного студента, а виникати необхідність його активної діяльності, у ході якої мотиви, цілі й ціннісні орієнтації особистості студента будуть формуватися в контексті набутих ним професійних знань, особистого життєвого досвіду, індивідуальних здібностей, внутрішніх уже суб'єктивованих цінностей.

Ціннісна педагогічна взаємодія в мистецько-педагогічному процесі дозволяє викладачу і студенту об'єднатися на психологічному рівні засвоєння творчого матеріалу в співпереживанні і на світоглядному рівні у співтворчості. Адже на педагогічному рівні виникає ланцюг ціннісної педагогічної взаємодії: автор – твір – педагог (як суб'єкт діяльності) – співпереживання – студент (як суб'єкт діяльності) – співтворчість і взаємообмін. При цьому, співпереживання стають головною цінністю такого творчого процесу. Узаємообмін цінностями у творчій освіті – це взаємообмін учасників освітнього процесу, які об'єднані світовідчуттям, досвідом і співпереживаннями у процесі ціннісного осмислення світу мистецтва на тлі діалогової взаємодії й свободи вибору. Цілеспрямоване залучення до багатогранного світу цінностей мистецтва формує систему ціннісних орієнтацій кожного з учасників освітнього процесу. Обмінюючись досвідом, студент набуває цінностей викладача, суб'єктивує їх, водночас впливаючи на систему ціннісних орієнтирів викладача, іншими словами, перетворює цей процес на спільне усвідомлення та суб'єктивізацію цінностей світу мистецтва.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, ціннісна педагогічна взаємодія, що базується на діалоговому спілкуванні, надає неодмінний стимул до саморозвитку для всіх учасників освітнього процесу у вищій школі, де осмислення цінностей стає результатом постійного розвитку і вдосконалення своїх особистих якостей. Для студентів і викладачів вищих мистецьких закладів освіти ціннісні орієнтації стають своєрідною «призмою», через яку кожен учасник освітнього процесу може визначити кут усвідомлення культурних і мистецьких цінностей світу, впустити їх у власний внутрішній світ. Через те, зміст вищої освіти не може зводитися тільки до вивчення основ наук, надбання системи знань, умінь, навичок; він повинен реалізовуватися у процесі ціннісно орієнтованої педагогічної взаємодії, що спрямована на розвиток соціально значущих якостей студентів. Таким чином, наступним критерієм можна виділити аналіз стану реалізації ціннісної педагогічної взаємодії у вищій мистецькій школі.

Важливо зазначити, що формування ціннісних орієнтацій – це складний процес, що залежить від багатьох чинників (а саме: вікових особливостей індивіда, історико-політичних умов, соціально-культурних чинників, змісту освіти, форм і методів організації педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу вищої школи), що постійно змінюються. На підґрунті викладених методологічних підстав до історико-педагогічного аналізу розвитку вітчизняної освіти в його повноті й цілісності, наступності й дискретності, на тлі розгляду феномена ціннісних орієнтацій у широкому культурно-освітньому плані як чинника, без якого неможливе продуктивне розв'язання сучасних проблем розвитку української вищої освіти України, можна визначити три етапи розвитку досліджуваного феномену в історії вищої вітчизняної освіти періоду ХХ століття.

Список використаної літератури

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – Москва : Мысль, 1991. – 300 с.
2. Акмеология : личностное и профессиональное развитие : матер. Междунар. науч. конф. (Москва, 7–8 октября 2004 г.). – Москва : ЕКО; ООО «ПЦК Альтекс», 2004. – 396 с.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершенский. – Москва : Совершенство, 1998. – 283 с.

4. Гончар О. В. Педагогічна взаємодія учасників навчального процесу в системі вищої освіти України (історико-педагогічний аспект) : монографія / О. В. Гончар. – Харків : ХНАДУ, 2011. – 424 с.
5. Курс лекції по соціології / под ред. В. Астаховой. – Харків : Изд-во НУА, 2009. – 456 с.
6. Джурицкий А. Н. Развитие образования в современном мире : учеб. пособие / А. Н. Джурицкий. – Москва : ВАЛДОС, 1999. – 200 с.
7. Доценко Е. Л. Психология манипуляции : феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – Москва : ЧеРо, 1997. – 344 с.
8. Кирьякова А. В. Ориентация личности в мире ценности / А. В. Кирьякова. – Оренбург : Изд-во ОГУ, 1996. – 188 с.
9. Махрова Е. И. Ценности и ценностные ориентации в современной литературе / Е. И. Махрова // Вестник ОГУ. – 2001. – № 2 (121) (февраль). – С. 215–224.
10. Педагогика : учебное пособие [для пед. институтов] / [Ю. К. Бабанский, Т. А. Ильина, В. А. Сластенин и др. ; под ред. Ю. К. Бабанского. – Москва : Просвещение, 1983. – 608 с.
11. Педагогика : учебное пособие [для педагогических институтов] / Н. И. Болдырев, Н. К. Гончаров, Б. П. Есипов, Ф. Ф. Королев. – Москва : Просвещение, 1968. – 528 с.
12. Пятьдесят крупнейших мыслителей : от Конфуция до Дьюи / пер. с англ. Н. А. Мироновой ; под ред. М. С. Добряковой. – Москва : Изд. дом высшей школы экономики, 2012. – 424 с.
13. Сивцева А. А. Модель формирования ценностных ориентаций у студентов младших курсов [Электронный ресурс] / А. А. Сивцева. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/model-formirovaniya-tsennostnyh-orientatsiy-u-studentiv> 02.02.2013.
14. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1994. – 688 с.
15. Чаплицька Г. В. Формування творчого ставлення до професійних знань студентів економічних спеціальностей : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Г. В. Чаплицька. – Харків, 2003. – 192 с.

References

1. Abulhanova-Slavskaya, K. (1991). *Life strategy*. Moscow: Mysl (in Russ.)
2. Acmeology: personal and professional development (2004, October 7-8). *International Scientific Conference*. Moscow: EKO; ООО «PTSK Alteks» (in Russ.)
3. Gershunskiy, V. (1998). *Educational philosophy for the XXIth century*. Moscow: Sovershenstvo (in Russ.)
4. Honchar, O. (2011). *Pedagogical interaction between the participants of the educational process in the Ukrainian higher education system (historical and pedagogical aspect)*. Kharkiv: KNAHU (in Ukr.)
5. Astakhova, V. (Ed.). (2009). *Course of lectures on sociology*. Kharkiv: PUA (in Ukr.)
6. Dzhurinskiy, A. (1999). *Education development in the modern world: textbook*. Moscow: VALDOS (in Russ.)
7. Dotsenko, E. (1997). *Psychology of manipulation: phenomena, mechanisms and protection*. Moscow: CheRo (in Russ.)
8. Kiryakova, A. (1996). *Orientation of the person in the world of values*. Orenburg: OGU (in Russ.)
9. Mahrova, E. (2001). Values and value orientations in the modern literature. *Vestnyk (Bulletin OSU)*, 2 (121), 215–224 (in Russ.)
10. Babanskiy, Yu. (Ed.). (1983). *Pedagogy: a manual for ped. institutes*. Moscow: Prosveshcheniye (in Russ.)
11. Boldyrev, N., Goncharov, N., Yesipov, B., Korolev, F. (1968). *Pedagogy: a manual for ped. institutes*. Moscow: Prosveshcheniye (in Russ.)
12. Dobryakova, M. (Ed.). (2012). *Fifty greatest thinkers: from Confucius to Dewey*. (Trans. from English). Moscow: Publishing house of the Higher Economics School (in Russ.)
13. Sivtseva, A. *Model of junior students' value orientation formation*. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/model-formirovaniya-tsennostnyh-orientatsiy-u-studentiv> 02.02.2013 (in Russ.)
14. Smelzer, N. (1994). *Sociology*. Rostov-na-Donu: Feniks (in Russ.)
15. Chaplytska, H. (2003). *Formation of creative attitude to professional knowledge of the students of economic specialties*. (Candidate's thesis). Kharkiv (in Ukr.)

Abstract. Tatarak N. H. *Importance of Pedagogical Interaction Between Teachers and Students in the Pedagogical Process of Higher art Schools.*

Introduction. The article considers the student age which is the final period of the intensive formation of the system of value orientations which influences the character formation of a future specialist and an individual generally. For conscious and free activity, a person requires not only to have an idea of the values that influence their behavior, but also the conditions that ensure the value orientations formation. This is due to the strengthening of the preconditions necessary for an individual's value orientations formation, namely: the sufficient moral and initial professional experience accumulation, the mastery of independent creative thinking, the occupation of a certain social situation.

Purpose. A thorough study of the value interaction of teachers and students of higher educational institutions in the artistic and pedagogical process.

Results. *In the framework of our research, the mechanism of formation of value orientations of future specialists of creative specialties, namely designers, sculptors, painters, musicians, etc., is of particular interest. An important link in the formation of a future specialist in the field of culture and art is the formation of its value orientations, an important component in the structure of the individual, since the essence of their profession is directly related to the activity, whose results are certain changes in the objective environment of a person, and, in general, in the environment her residence*

While studying in high school students develop a certain hierarchy of values, which defines the orientation of the individual's attitude of life and influences the awareness of the importance and content of the future profession.

Conclusion. *Valuable pedagogical interaction, based on dialogue, provides an indispensable incentive for self-development for all participants in the educational process in higher education where understanding of values is the result of continuous development and improvement of their personal qualities.*

Key words: *value; hierarchy of values; value orientations; pedagogical interaction; teacher; student; pedagogical process; art.*

*Одержано редакцією 03.05.2017
Прийнято до публікації 08.05.2017*

УДК 377.5-055 (045)

TERENKO Olena Oleksiyivna,
Candidate of pedagogical sciences, senior teacher,
Sumy state teachers' training university
named after A. S. Makarenko, Ukraine
e-mail: Eterenko@ukr.net

HISTORICAL PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF INFORMAL ADULT EDUCATION IN THE USA

Анотація. *Виокремлено основні чинники політичного, економічного, соціального і культурного характеру розвитку неформальної освіти дорослих у Сполучених Штатах Америки. Здійснено компаративний аналіз періодизації розвитку неформальної освіти дорослих, що були запропоновані дослідниками різних наукових шкіл. Досліджено дефініцію «неформальна освіта дорослих». Окреслено особливості розвитку неформальної освіти дорослих у США в першій половині XIX століття.*

Ключові слова: *освіта дорослих; неформальна освіта дорослих; США; періодизація; чинник; Національна Асоціація Університетів; перша світова війна, бібліотека; Американська Асоціація Освіти Дорослих.*

Introduction. Informal education in the USA has a long history that determines necessity of its historical analysis, for it is difficult to understand modern level of its development and determine its future development. Dialectics as a method of cognition, historical principle supply us with opportunity to study subject of research taking into account many points of view in its development, which is predetermined by external and internal factors, that in turn helps to identify its traits and links taking into account peculiarities of a certain stage.

Analysis of the latest research works. Conducted analysis of modern sociological and pedagogical sources testifies that the process of development of informal adult education in the USA was worked out by many scientists. Peculiarities of informal adult education development were disclosed in works of R. Hiemstra,